

BK
L 333a

Αφ. εστ. 139060

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
Μητροπολίτου Κορυθᾶς
Τ. Καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

(ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙ-
ΚΟΥ "ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ",
ΕΤΟΣ 17ον - ΑΡΙΘ. 162 - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1953).

▮

ΑΘΗΝΑΙ
1 9 5 3

BK
K 333a

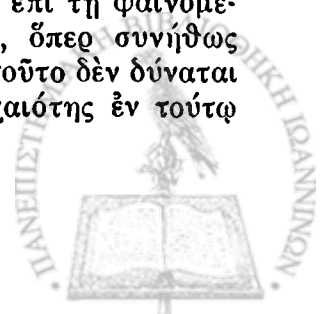
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ
Μητροπολίτου Κορυτσᾶς

Τ. Καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

I

Ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις καὶ γνῶσις ἐκάστου ζητήματος ἐν πάσῃ τέχνῃ καὶ ἐπιστήμῃ ἀποτελεῖ τὸν θεμέλιον λίθον, ἐφ' οὗ δύναται μεγαλοπρεπῶς καὶ ἀσάλευτον ν' ἀνεγερθῇ τὸ οἰκοδόμημα, καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ ἐκάστης πραγματείας· τὸ ἕτερον ἥμισυ εἶναι ἡ δημιουργία, τὸ νέον. Διὰ τὴν σημερινὴν μάλιστα γενεάν, καὶ ἦν πᾶσα γνῶσις καὶ ἐπιστήμη βάσιν καὶ πηγὴν ἔχει τὴν ἀρχαιότητα, ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα ἐκάστου θεματος τυγχάνει τὸ *non sine quo*. Θετικὴ πρόοδος παρατηρεῖται μόνον ἐκεῖ, ἔνθα τὸ φῶς τῆς ἀρχαιότητος τηλαυγέστερον ἀκτινοβολεῖ, καὶ τὸ τοιοῦτον εὐτυχῶς κατενοήθη λίαν ἐπαρκῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Δύσει, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας. Ἐκτοτε αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ κατέλαβον τὴν πρώτην θέσιν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις, καὶ ἡ ἀρχαιότης ἠρευνήθη κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν τούτων ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφετηρία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἡ βάσις τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Καὶ ἤδη σύμπας ὁ κόσμος ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἠσχολήθησαν μετ' ἀνεφίκτου καὶ καταπλησσοσύνης ἐπιτυχίας ἐν πάσῃ τῇ τοῦ ἐπιστητοῦ σφαίρᾳ. Πρὸς τὴν ἀριωτέραν ὅμως συγκρότησιν τῶν γνώσεων ἡμῶν καὶ βεβαιοτέραν τῶν θεωριῶν ἀπόδειξιν ἀνάγκη νὰ στραφῶμεν καὶ πρὸς τὴν φύσιν, ἐν ἣ περιέχονται πάντα τὰ μυστήρια τῆς δημιουργίας. Αὕτη εἶναι ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεων καὶ ἡ ἀσφαλεστέρα ἀφετηρία τῶν παρατηρήσεων ἡμῶν πρὸς προαγωγὴν καὶ τελειοποίησιν τῆς ἐπιστήμης καὶ κατανόησιν τοῦ προορισμοῦ ἡμῶν. Εἰς τοῦτο προτρέπει ἡμᾶς καὶ αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς διὰ τῶν ἐξῆς: «Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς ἀΐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νίθει· λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολωμὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων» (Ματθ. στ', 28—29). Προσέξομεν λοιπὸν ἐπὶ τῆς θαυμαστῆς μεγαλοπρεπείας τῆς ἀνθηρᾶς φύσεως· καθότι αὕτη κάλλιον τοῦ ἰκανωτάτου τῶν ρητόρων κηρύττει τὴν σοφίαν, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ ἡττον εὐαίσθητος καρδία συγκινεῖται καὶ ἐξίσταται ἐν ὄψει τοῦ πλήρους θελγήτρου κόσμου τῶν ἀνθέων, τῶν ἀθῶων τούτων πλασμάτων τοῦ δημιουργοῦ. Πόσον διδακτικὴ ἐστὶν ἡ ἐξέτασις καὶ τοῦ ἐλαχίστου μορίου τῆς δημιουργίας! Πόσον δὲ ἀθῶα καὶ ἀκήρατος εἶναι ἡ ἡδονή, ἣν αἰσθανόμεθα ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως, καὶ πόσον ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐξαγνίζεται ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ! «Μόνον ἐν τῷ λαμπρῷ αὐτῷ τεμένει, ἔγραφέ τις, λαμβάνω ἔννοιαν ὑψηλὴν περὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Θεοῦ, ἣν ἀδυνατοῦσι νὰ μοὶ δώσωσιν καὶ οἱ τεχνικώτατοι λόγοι εὐγλώττων ρητόρων ἐντὸς λιθοδομήτων οἴκων. Ἐν αὐτῷ τῷ τεμένει ἡ καρδία μου πλατύνεται, ἡ ψυχὴ μου συγκινουμένη ἐπιποθεῖ τὴν λατρείαν τῷ Θεοῦ, ἐγὼ δὲ αἰσθάνομαι πόσον πτωχὴ ἐστὶν ἡ γλῶσσα τῶν θνητῶν, ἵνα ἐκφράσῃ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματα, ὧν εἰμι ὑποχείριος». Ἡ παρατήρησις ἰδίως ἐπέδωκεν ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ μικροσκοπίου καὶ τῆς λεγομένης νέας ἐπιστήμης, τῆς χημείας, καὶ ἔκτοτε οἱ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν θεράποντες δὲν ἠξίωσαν τῆς δεούσης προσοχῆς ἐν τῷ κλάδῳ αὐτῶν τὴν ἱστορικὴν γνῶσιν, ἀλλ' ὑπεράγαν κομπορρημονοῦντες ἐπὶ τῇ φαινομενικῇ προόδῳ τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν, καὶ τῇ προσαγωγῇ τοῦ νέου, ὅπερ συνήθως ἐκδιамβοῖ τὸν κόσμον, ἔστρεψαν τὰ νῶτα τῇ ἀρχαιότητι. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γίνῃ, εἰ μὴ ἐπὶ βλάβῃ πάντοτε τῆς ἐπιστήμης· διότι ἡ ἀρχαιότης ἐν τούτῳ κατέχει τὰς ἡνίας, εἶναι ὁ ἀριστος διδάσκαλος καὶ ποδηγέτης.

Φυσικῶς οἱ νέοι ἄνδρες τῆς ἀναγεννήσεως ἐν Εὐρώπῃ ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐμπορούμενοι ὑπὸ νέων ἰδεῶν, καὶ ἐν κατ' ἐπίφασιν τοῦλάχιστον τεκμήριον τούτου εἶναι πάντοτε τῶν παλαιῶν ἰδεῶν ἢ κατ' ἀλήθειαν εἰπεῖν τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἢ ἄρνησις. Οὕτως ἔπραξε καὶ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις καταργήσασα καὶ τὴν ἀπὸ Χριστοῦ χρονολόγησιν. Ταύτην ἐμμύθησαν καὶ ὁ Ρῶσος Λενὶν καὶ ὁ Ἰταλὸς Μουσολίνι, οἱ νέοι δικτάτορες. Ἐνόμισαν ὅτι ἡ ἄρνησις τοῦ παρελθόντος ἀπαλλάσσει τὴν σκέψιν ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ἐπιστημονικοῦ δογματισμοῦ. Ἡ «ἀνθρωπιστικὴ φιλοσοφία» τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, ἣν ἐθεώρουν ὡς λίθον βαρὺν πέζοντα τοὺς ὅμους αὐτῶν καὶ ἀναγκάζοντα αὐτοὺς νὰ μείνωσι προσηλωμένοι εἰς τὰ τετριμμένα. Ὅθεν ἡ ἀπὸ τῶν βιβλίων γνῶσις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὑπετιμῆθη μεγάλως καὶ οἱ κώδικες τῆς παλαιᾶς ἐπιστήμης, κονιορτοβριθεῖς καὶ σκοληκώβρωτοι, ἐθεωρήθησαν μνημεῖα τῆς νεκρᾶς ἐπιστήμης. Ὡς ζῶσαν καὶ ἀνεξάντλητον τῆς ἐπιστήμης πηγὴν ἀνεκήρυξαν μόνην τὴν Φύσιν καὶ εἰς ταύτης ἐνέκυσαν τὸ σοφὸν βιβλίον ὡς μόνον ὁδηγὸν ἔχοντες τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐπιστήμης προῆλθεν τὸ κατὰ φύσιν ζῆν.⁽¹⁾ Ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων γνώσεων, ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἀφωμοιώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἀπετέλεσαν τὰς συγχρόνους ἐπιστήμας, εἶναι φόρτος περιττός. Ἐλησμόνησαν ὅμως, ὅτι ἐπιστήμη δὲν εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν γνώσεων μόνον ἤτοι ἡ πολυμαθία, ἣτις «οὐ διδάσκει νόον» καὶ καταντᾷ τὸ πολὺ εἰς τὸν καταμερισμὸν αὐτῶν, ὅθεν αἱ εἰδικότητες· ἀλλὰ διὰ τῶν εἰδικότητων γίνονται λεπτολόγοι καὶ σχολαστικοί, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπιστήμονες. Ἀφοῦ ἡ ἐπιστήμη δι' αὐτοὺς ἀπώλεσε τὸ σπουδαιότερον προσόν, τὴν ἐνότητα καὶ ἁρμονίαν καὶ τὴν συνισταμένην τῶν γνώσεων, ἣτις κρατεῖ τὸν μίτον εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς πληθύος τῶν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων. Ὁ δὲ πολλαπλασιασμὸς τῶν εἰδικότητων συνεπαγόμενος τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, εἶναι αὐτόχρημα ἄρνησις τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀπλή καὶ μονοειδής, ὅπως καὶ ἡ ἐννοια τοῦ Θεοῦ, «ἀπλοῦς ὁ τῆς ἀληθείας μῦθος ἔφν», ἐξερχομένη ἐκ τῆς χαώδους συγχύσεως τῶν πολυμερῶν καὶ ἀλληλοσυγκρουομένων ἀνθρωπίνων γνώσεων. Αὐταὶ μὲν εἶναι ἡ ἄμορφος μᾶζα καὶ ἡ ὑποκειμένη ὕλη τῆς δημιουργίας, ἐκείνη δὲ τὸ διαμορφῶσαν καὶ εἰς ἁρμονίαν καὶ «κόσμον» συναρμολογήσαν τὸ χάος. Τοιοῦτον χάος παρουσιάζει καὶ ἡ ἐπιστήμη κατὰ τοὺς τρεῖς ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως αἰῶνας, κατ' οὓς οἱ νέοι ἐπιστήμονες ἔζων ἐπὶ ταῖς ἰδίαις πεποιθότες δυνάμεσι, ἀποκηρύξαντες τὸ παρελθόν. Ἀλλ' ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποκηρύξουν τὴν πλάνην αὐτῶν ταύτην,⁽²⁾ ἀφοῦ βεβαίως οἱ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντες ἔπαθον ὅτι καὶ τὰ νεαρὰ βρέφη, τὰ ἀποπειρώμενα ἄνευ χειραγωγίας νὰ περιπατήσωσι καὶ οἱ ἀπτῆνες νεοσσοί, ὅταν κατὰ πρῶτον ἐξέρχονται ἐκ τῆς φωλεᾶς καὶ παρουσίασαν σύγχυσιν πολλὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἰδεῶν. Αἱ ἠλεκτρομαγνητικαὶ θεωρίαι τοῦ Maxwell, τοῦ Herz καὶ τοῦ Lorenz, ἀντέφασκον πρὸς τὰς μηχανικὰς θεωρίας τοῦ Huygens καὶ τοῦ Νεύτωνος, ὅθεν προῆλθον σπουδαιότατα ζητήματα ἀφορῶντα αὐτὰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς Μηχανικῆς καὶ Φυσικῆς. Ὡσαύτως ἡ ἀνακάλυψις τῶν νέων στοιχείων μὲ παραδόξους ἐκ πρώτης ὕψεως ιδιότητας, ἡ

(1) Μιχ. Στεφανίδου, Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ χρησιμότητος τῆς ἱστορίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, Ἀθήναι 1920, σ. 3—4. Α. Χρηστίδου, Ἀρχὴ καὶ ἀνάπτυξις τῆς Ιατρικῆς καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (Ἑβδομαδ. ἐπιθεωρήσις Νεολόγου Κ) πόλεως 1891, ἀριθ. 6714 καὶ 6717. Διὰ τὴν τῶν φυσικῶν καὶ τὰς νέας ἀνακαλύψεις παραπέμπω εἰς τοῦ Brehmer, Entdeckungen in Alterthum. Beimar 1822. καὶ εἰς τὸ νεώτατον ἔργον τοῦ Louis de Broglie, Savants et découvertes 1951, Paris, 16ον, σ. 391. Πρβλ. καὶ Γ. Κ. Πουρναροπούλου, Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς 1952.

(2) Βλ. τὰς ἀντιρρήσεις διὰ τὴν ἐρευναν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ πολυμαθέστατον ἔργον τοῦ Chamberlain, Die Grundlagen des XIX Jahrhunderts (τόμ. Α'. 1918 Paris τῆς γαλλ. μεταφράσεως τοῦ R. Gobet, σ. 110 ἐ. Ὁ τίτλος μεταφράσθη La genése..

ἔρευνα τῶν νέων ἀπορροῶν, ἡ μελέτη τῆς μπροβνείου κινήσεως (τῆς αἰωρήσεως τῶν στερεῶν σωματιδίων ἐν τοῖς ὑγροῖς), ἐπανεφερον ὅλας τὰς ἀντιλογίας κατὰ τῆς ἀτομικῆς θεωρίας, τὰ δὲ νεώτερα περὶ ἐνεργείας διδάγματα ἠνάγκαζον καὶ τοὺς μᾶλλον συγχρονιστὰς τῶν ἐπιστημόνων ν' ἀνατρέξωσιν εἰς τὰ παλαιὰ καὶ ν' ἀναθεωρήσωσι τὰς νέας ιδέας περὶ συστάσεως τῆς ὕλης (1). Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦν, ὅτι αἱ περιοριζόμεναι νέαι ἀνακαλύψεις καὶ θεωρίαι ἀνεστάτωσαν τὸ ἐπιστημονικὸν ἔδαφος, καὶ τὸ νέον ἐπιστημονικὸν κριτήριον προυκάλεσε τοιαύτην κρίσιν, ὥστε πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναρχίας ἐν τῇ ἐπιστήμῃ πρώτη ἡ σχολὴ τοῦ θετικισμοῦ (positivismus), ἣς ἀντιπρόσωπος ἐν Γαλλίᾳ μὲν ὁ Αὔγουστος Compt, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ὁ Staart Mill καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁ Ἔρβετος Spencer. Ὁ πρῶτος μάλιστα εἶναι ὁ συλλαβὼν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ιδρύσεως τῆς «Ἱστορίας τῆς ἐπιστήμης» διὰ νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι οὐχὶ ματαιῶς ἀπασχολεῖ τὴν ἐπιστήμην ἢ φιλοσοφία καὶ ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις εἶναι ὁ καλὸς σύντροφος εἰς τὴν πειραματικὴν (2). Ὁ πολυμαθὴς συγγραφεὺς τῆς «Ἀρχῆς τῶν ἀνακαλύψεων κτλ.» ἐν προοιμίῳ ἔγραφε περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων: «Pendant deux mille ans les plus philosophes anciens ont été en possession de l'estime générale et quelque fois aveugle des hommes; s' étoient des oracles que l'on ecoutoit avec la plus grande vénération et dont on respectoit les obscurités même, que l'on regardoit comme les sanctuaires sacrés, où il n'étoit pas donné à tous les esprits du pouvoir pénétrer» (3). Οὗτος προτάσσει τοῦ ἔργου αὐτοῦ τὰ ἐξῆς τοῦ Γαληνοῦ: «Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἱκανὸς ἐστὶ συνθέσασθαι τε ἅμα καὶ τελειῶσαι τὴν τέχνην, ἀλλ' ἀγαπητὸν ἐν πολλοῖς ἔτεσι τὰ τῶν ἔμπροσθεν οἱ μετέπειτα παραλαμβάνοντες αὐτὰ συντελέσαι μὲν ποτε αὐτήν» (ἐν ἀρχῇ τῶν Ἀφορισμῶν).

Αἱ ἐπιστῆμαι, αἵτινες παρεγνώρισαν τὴν ἀξίαν τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῶν καὶ παρημέλησαν τὴν φιλολογικὴν καὶ ἱστορικὴν ἔρευναν αὐτῆς, εἶναι ἡ Ἱατρικὴ, αἱ φυσικαὶ ἐν γένει ἐπιστῆμαι καὶ ἰδίως ἡ Βοτανικὴ καὶ Ζωολογία. Ἐπίστευσαν ὅτι μὲ τὰς σπουδαίας ἀνακαλύψεις καὶ προσόδους τῆς νεωτέρας περιόδου ἐπεβάλλετο ἡ χειραφέτησις ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἣν ἐνόμιζον ὡς μίθον βαρύν, ὡς εἶπομεν ἐπικαθήμενον ἐπὶ τῆς ράχεως αὐτῶν καὶ ἀναγκάζοντα αὐτοὺς νὰ ἐμμένωσιν ἐν τοῖς τετριμμένοις. Ἀλλὰ δὲν ἀπέχομεν πολὺ εἰσέτι καὶ θὰ κατανοήσωσι τὴν πλάνην των. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ ἄγνοια τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν ἱατρῶν ἔκαμε τοὺς νέους Ἀσκληπιάδας νὰ παρουσιάζωσι ὡς νέας ἀνακαλύψεις, νὰ ἐναβρύνωνται διὰ πράγματα, ἅπερ πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα ἐγνώριζεν ἡ ἀνθρωπότης καὶ δὴ μετεχειρίζετο καὶ μεταχειρίζεται ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔτι κατ' ἀπλούστερον τρόπον ἢ ὡς αὐτοὶ παρέστησαν. Δυστυχῶς ὁ Ἱπποκράτης δὲν ἐμελετήθη ἐπαρκῶς. Ὅταν καὶ τοῦτο γείνη καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ πατὴρ τῆς ἱατρικῆς ἐν πάσῃ τῇ μεγαλειώδει αὐτοῦ σοφία τε καὶ τέχνη, τότε θὰ ἀποκαλυφθῇ σύμπασα ἡ ἀνθρωπότης καὶ θὰ κλίνη γόνυ πρὸ αὐτοῦ, θὰ πεισθῇ δὲ ἀφ' ἑτέρου πόσον ὑπολείπονται οἱ νεώτεροι(4).

(1) Στεφανίδης ἐνθ' ἄνωτ. πρβλ. G. Sarton, L'histoire de la science ἐν Isis 1913, σ. 9.

(2) Αὐτ. σ. 6—7. Βλ. E. Heischkel, Die Medizingeschichteschreibung von ihren Anfängen bis zum Beginn des 16 Jhs. (Abhandl. der Med. und der Naturwissensch. Heft. 28. Berlin σ. 91. 8ον, Fasc. 1).

(3) Origine des découvertes attribuées aux modernes. Τόμ. I, Paris 1812. σ. 27.

(4) Βλ. Ios. Lartschneider, Zurück zu Hippokrates! Vortrag. Linz—Donau 1941 σ. 12. 6ον, (14 Alpenländ. Arztetagung in Salzburg am 29—30 September). Οὗτος ἰδιαζόντως ἀσχολεῖται μὲ τὸν Ἱπποκράτην. Ἐπίσης ὁ E. Nachmanson ἐξέδοτο τῷ 1932 τὰ «Hippokratæa» ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς καὶ προκαταρκτικῆς ἐργασίας τῶν: «Symbolae philologicae O. A. Danielson octogenario dicatae» Upsala, σ. 185 - 202. Εἶναι συλλογὴ ἐκ τῶν ἐν τῇ Βυζαντινῇ φιλολογίᾳ ἀποσπασμάτων τοῦ αἰεὶ ζῶντος καὶ ἐπενεργοῦντος Ἱπποκράτους καὶ τῶν σπορίων.

Ὡς μὲ ἐπληροφόρησεν Ἑλλην ἰατρός ἐκ τῶν ἀρίστων, ἀσχοληθεὶς μεγάλως μὲ τὸν Ἱπποκράτην, πλείσται ὄσαι νεώτεραι ἀνακαλύψεις κρύπτονται ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἱπποκράτους ἐκτιθέμεναι κατ' ἄλλον θεραπευτικὸν τρόπον ἢ ἐν λέξεσιν, ὧν τὴν σημασίαν ἀγνοοῦμεν⁽¹⁾. Εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ οὐ μόνον ἡ διάλεκτος ἢ ἰωνική, ἣν μετεχειρίσθη ὁ Ἱπποκράτης, ἀλλὰ καὶ τὸ στρουφνὸν ὕφος εἰς ὃ ἐμμίθη τὸν σύγχρονον Θουκυδίδην, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Ἀφορισμούς, ὧν τὸν ὀρισμὸν θαυμασίως διετύπωσεν ὁ Γαλιηνὸς εἰπὼν «ἀφορισμὸς ἐστὶ λόγος πενόμενος μὲν κατὰ τὴν λέξιν, πλουτῶν δὲ τῇ διανοίᾳ» καὶ ἀλλαχοῦ: «ἐν ἐλαχίστοις γὰρ ὁ Ἱπποκράτης πάντ' ἐνεδείξατο ταῦτα...»⁽²⁾. Ὁ πολὺς Littrè ἀπεφαίνεται ἀξιοματικῶς οὕτω: «Il n'y a aucune decouverte dans la médecine dont les germes ne se trouvent pas dans les livres des anciens». Ὁ I. Βαλασσόπουλος ἔγραψεν ἀξιόλογον πραγματείαν περὶ τῆς ὠφελείας τῆς παραγομένης ἐν τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐν τοῖς πνεύμοσιν ἐγγύσεως φαρμάκων, γνωστοῦ μὲν τῆς κνιδιακοῦς ἰατροῦς, οἰκειοποιουμένου δὲ ὑπὸ τῶν Γρέηνος, Λοαζὸ καὶ ἄλλων»⁽³⁾. Συστηματικῶς ἠσχολήθη ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ Κ. Λαμέρας. «Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἰατρικὴ πηγὴ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων ἐν τῇ γυναικολογίᾳ»⁽⁴⁾. Ὁ Bouillet παρατηρεῖ, ὅτι «ἡ θεραπεία τῶν αἱμορροϊδῶν διὰ τῶν καυστικῶν μέσων δὲν εἶναι ποσῶς νέα ἐφευρέσις ὀφειλομένη εἰς τὸν Dupuytren ἢ εἰς τὸν Amussat, διότι ἡ σχολὴ τῆς Κῶ μετεχειρίζετο ἤδη αὐτήν. Τὰ ἀναπτυσσόμενα ἀποτελέσματα τῶν ἐγκεφαλικῶν βλαβῶν κατὰ τοὺς τραυματισμοὺς τοῦ κρανίου ὑπῆρξαν τῷ Ἱπποκράτει γνωστά, εὔρηται δὲ περιγεγραμμένη λίαν ἐκτενῶς εἰς τὸ περὶ ἀρθρῶν, ἡ μέθοδος τοῦ Nelaton πρὸς ἀνάταξιν τῶν ἐξαρθρημάτων τῆς σιαγόνης· συνεσχέτιζεν ἐπίσης ἐκεῖνος τὴν συχνὴν συνύπαρξιν τῆς κυφώσεως καὶ τῆς φυματώσεως τῶν πνευμόνων ἐνῶ μόλις ἐσχάτως ὁ Nichet ἐπανεφέρε τὴν ιδέαν ταύτην ἐν τῇ ἐπιστήμῃ» καὶ ἐπιφέρει ἐν προφανεῖ ἀγανακτήσει ὁ εὐσυνείδητος Γαλάτης: «καὶ ἂν οἱ νεκροὶ ἠδύναντο νὰ ὀμιλῶσι, ποσάκις δὲν ἠθέλε συμβῆ τοῖς σοφοῖς, βεβαιωθεῖσι τῷ δικαίῳ τῆς ἀναμφισβητήτου προτεραιότητος περὶ τοῦ δεῖνα ἢ δεῖνα ζητήματος, νὰ ἴδωσιν ἀνορθομένους πρὸ αὐτῶν ἄλλους ἄνδρας, οἵτινες πρὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐτῶν πρότερον εἶχον θαυμασίως ἐκθέσει τὴν νομιζομένην ὑπ' αὐτῶν ἀνακάλυψιν! καὶ ἐπιπροστίθῃσιν: «καθ' ὅσον ὅμως προσεκτικώτεροι ἔρευναι γίνονται διὰ τῶν ἀρχαίων μνημείων ἐκπληρῶμεθα βλέποντες ἀνερχομένας εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱστορίας τῶν ἰδεῶν ἐφευρέσεις, ἃς ἐφερόμεθα νὰ πιστεύωμεν ὡς ὅλως νέας ἀρχῆς»⁽⁵⁾. Ἀλλ' Ἑλλην καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου δὲν ἐμμίθη καὶ ἐν τούτῳ τὸν Γαλάτην, ἀλλ' ὅλως ἀταλαιπωρῆτως ἔγραψε περὶ τῶν ἀτμῶν τῶν εἰσαγομένων πρὸς θεραπείαν τοῦ ἐνδομητρίου «οἵτινες ἐν τῇ θεραπευτικῇ γυναικολογίᾳ εἰσήχθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκ Μόσχας ἰατροῦ Snéguireff πρὸ τινων ἐτῶν (1895) ἰδίως ἐπὶ αἱμορρογιῶν τῆς μήτρας ἐπὶ ἐνδομητρίδων καὶ ἐπὶ ἐπιλοχείου μολύνσεως»⁽⁶⁾. Καὶ ὅμως ὁ

(1) Ἰακ. Θωμόπουλος, ὅστις νέος ἔγραψεν: «Ὄστεοαρθροθεραπείαν κτλ. μετὰ ἱστορικῶν σημειώσεων περὶ νοτιαίας ἢ ἀλαίας φθίσεως παρὰ τοῖς Ἱπποκρατικοῖς» (ἀνάτυπ. ἐκ τῆς Ἱατρικῆς Ἐφημερίδος τοῦ Στρατοῦ, φύλλ. Μαρτίου—Ἀπριλίου 1896, Ἀθῆναι).

(2) Τόμ. I, σ. 434, Kühn.

(3) Ἐν Ἀσκληπιῷ, περίοδ. Β', τόμ. Δ', Ἀθῆναι 1859, σ. 1—23.

(4) Ἀθῆναι 1910, 10ον σ. 70. Πληρεστέρα ἐκδοσις τοῦ ἐλέγχου τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων ἐν τῇ γυναικολογίᾳ (Ἱατρικὴ Πρόσδος 1905, σ. 97—102. «Αἱ πλείσται τοῦτων γνωστῆι τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ἰατροῖ.»). «Ὅτι ἐν τῇ ἰατρικῇ συμβαίνει, τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἐν γένει.

(5) Précis d'histoire de la médecine, μετάφρασις ἑλληνικῆ, ὑπὸ Ν. Παρίση, Ἀθῆναι 1884, σ. 128. Βλέπ. καὶ τὴν ἐκεῖ σημείωσιν περὶ τοῦ Antral, ὅστις θαυμάζει πῶς ὀργάνων οἱ ἀρχαῖοι κατώρθωσάν νὰ παρατηρήσωσι πράγματα, ὅπερ θεωροῦνται ὡς ἀνακαλύψεις σύγχρονοι.

(6) Εὐαγγ. Καλλιωντζῆ, Ἐγχειριτικὴ, τόμ. Δ', Γυναικολογία, Ἀθῆναι 1904, σ. 82.

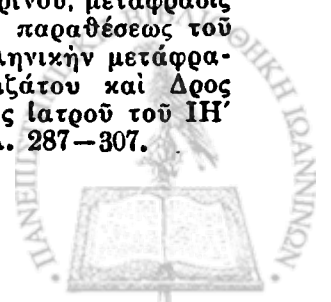
Ἴπποκράτης, ὃν δὲν ἐγνώριζεν ὁ συγγραφεύς, λέγει: «πυριτὴν χορὴν μαλθακῆσι πυρίησι», καί εἰν στραγγουρίη λάβη τῆς σκεύης (=ἐπιμήκης κολοκύνθη) ἀποταμῶν τὸ στόμα καὶ τὸν πυθμένα ὑποθεῖς ἀνθρακίην... ἐνθέσθω εἰς τὸ αἰδοῖον τὸ ἄκρον τῆς σικύης ὡς ἔσωτάτω, ὅπως ἂν ἡ ἀτμὶς ὡς πλείστη εἰς τὰ αἰδοῖα ἀποπέμπηται» (Ἴπποκρ. περὶ γυναικείας φύσεως, τόμ. Ζ'. Littré σ. 398 καὶ Η'. σ. 162 γ. ἀ.) Ὁ Ἀείμιος συνίστησι τὸν κάλαμον ὡς ἄγωγόν «πωμάζειν χορὴν τὴν χύτραν πώματι τριῆμα ἔχοντι καὶ τῷ τριῆματι προσαρμόζειν κάλαμον καὶ χορίειν πάντοθεν. ἔπειτα προσκαθέσασα ἐπὶ δίφρου ἢ γυνὴ πυριάσθω διὰ τοῦ ὑποκειμένου καλάμου» (Περὶ τῶν ἐν τῇ μήτρᾳ παθῶν, ἐκδ. Σ. Ζερβοῦ, Ἀθῆναι 1901 σ. 232). Ὁ Ὁρειβάσιος μετεχειρίζετο ἐργαλεῖα οὐχὶ πολὺ διάφορα τῶν νῦν ἐν χρῆσει (βλ. ἐκτεταμένην ἐκθεσιν, τόμ. Β', ἐκδ. Daremberg, σ. 427). Ἡ διὰ καλάμου μέθοδος μάλιστα εἶναι προτιμητέα τοῦ σωλήνος. Ὁ Bouillet παρατηρεῖ ἐπίσης, ὅτι «ἀδίκως ἀποδίδουσι τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ μητροσκοπίου (speculum uteri) εἰς τὸν Recamier καὶ εἰς τὸν Ricord, διότι τὰ ὄργανα ταῦτα ἦσαν γνωστὰ τοῖς Ἴπποκρατικοῖς» (1).

Ἡ ἀιδήδης αὕτη ἱστορία τοῦ νοσητισμοῦ ξένων κόπων ἐπαναλαμβάνεται δυστυχῶς καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἀναφέρομεν τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ δαμαλισμοῦ. Γυνὴ τις ἐκ Θεσσαλίας τῷ 1672 ἀνεκάλυψε τὸ κατὰ τῆς φθοροποιου νόσου ἀλεξιητήριο καὶ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔνθα ἐνεβολιάσθησαν Ἀρμένιοι καὶ Ἕλληνες πολλοί, Τοῦρκος δὲ οὐδεὶς. Οἱ Ἕλληνες ἰατροὶ διέδωκαν τὴν ἀνακάλυψιν εἰς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ συναδέλφους, ὁ δὲ Χιὸς Ἐμμ. Τιμόνης ἰατρός, τρόφιμος καὶ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης τῷ 1713 ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς Λονδίνον ὡς καὶ ὁ Πυλαρινὸς περὶ οὗ ἠσχολήθησαν ἐσχάτως οἱ Ἀλιβιζᾶτος καὶ Πουρναρόπουλος. Ἦλθε δὲ αὐτοῖς ἐπίκουρος καὶ ἡ σύζυγος τοῦ ἐν Κ)πόλει Ἀγγλου πρεσβευτοῦ λαίδη Montaguay καὶ ὁ καθηγητὴς Bodbard. Ἡ λαίδη εἶχεν ἤδη πειραματισθῆ ἔμβολιάσασα διὰ τῆς Θεσσαλίδος τῷ 1721 τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐν Λονδίῳ δὲ τὸ 1729 ἐνεβολίασε καὶ τὴν θυγατέρα. Τότε ἐνεβολιάσθησαν ἐπιτυχῶς καὶ ὁ κακοῦργος καὶ διάσημος ἰατρός, ὡς ὁ Ζλοάνε, Ἀρβούθνοτ, Ζιουρίν, Φραίνδ, Μῆδ κ.ἄ. ὑπερήσπισαν διὰ τῆς γραφίδος τὴν νέαν ἀνακάλυψιν, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Α' ἐνεβολίασε τὰ τέκνα του καὶ οὕτω διεδόθη εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῆς λαίδης Montaguay ἕως οὗ ὁ ἐν Berkeley Ἐδουάρδος Jenner (1749—1823) συνεχίσας τὰς ἀπὸ τοῦ 1776 παρατηρήσεις τῶν ἰατρῶν Sutton καὶ Fewster ἐπὶ γεωργῶν προσβαλλομένων ὑπὸ τῆς νόσου τῶν βοῶν Cow-pox καὶ διαμενόντων ἀπροσβλήτων ὑπὸ τῆς εὐλογίας, ἐπειραματίσθη τῷ 1796, Μαΐου 4, εἰς ὀκταετὲς παιδίον ἔμβολιάσας δι' ὄρρου τῆς νόσου Cow-pox ἀπόπειρα ἐπ' αὐτοῦ γενομένη μετὰ δύο μῆνας πρὸς μετάδοσιν τῆς εὐλογίας ἀπέτυχεν. Τὸ 1798 ὁ Jenner ἐδημοσίευσεν τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ κυρίως ἢ μέθοδος διεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀρχομένου τοῦ 19 αἰῶνος εἰς ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Οὕτω οὕτε τὸ ὄνομα καὶ τῆς Θεσσαλίδος διεσώθη, τῆς πρώτης τὸν δαμαλισμὸν ἀνακαλυψάσης (2).

(1) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 129 Β'. περὶ τούτου Λαμφραν σ. 7 καὶ τὴν ἀρίστην τοῦ Α. Χρηστίδου Ἀρχαίαν ἐλληνικὴν γυναικολογίαν, Κ)πολις 1894.

(2) Σάθα Νεοελλ. Φιλολ. 429. Ὁ R.E. Pissin, (Ἡ ἀρίστη μέθοδος τοῦ διὰ δαμαλίδος ἐμβολιασμοῦ, μετάφρ. Δημ. Θ. Παγκάλου, Ἀθῆναι 1876), διηγεῖται ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς γυναικὸς ταύτης, ἣν θεωρεῖ ὡς Κιρκασίαν, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἦν Ἀθιγγάνα τῆς Θεσσαλίας.

(3) Βλ. Γ. Πουρναροπούλου, Ὁ δαμαλισμὸς ἐλληνικὴ ἐφεύρεσις (Ἱατρικὴ Ἐφημερίς ἔτ. Α', 15 Ἰουλίου 1928, Ἀθῆναι. Πλεῖον εἰς τὸ ὄρατον βιβλιᾶριον κληρικῶ «Διδασκαλία παραινενικὴ περὶ τῆς χρήσεως τῆς δαμαλίδος παρὰ τινος εὐσεβοῦς ἀνδρὸς καὶ ἢ κατ' αὐτὴν διατριβὴ τοῦ ἐξοχωτάτου ἱατροφιλοσόφου κυρίου Λουδοβίκου Καρίνου, μετάφρασις Γ. Βενδότη», Ἀθῆναι 1805 καὶ πλήρη τοῦ θέματος ἐξονόχισιν μετὰ παραθέσεως τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰακ. Πυλαρινοῦ εἰς τὸ πρωτότυπον (λατινιστὶ) καὶ εἰς ἐλληνικὴν μετάφρασιν καὶ πλήρους βιβλιογραφίας εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν Καθηγ. Κ. Ἀλιβιζᾶτου καὶ Δρος Γ. Κ. Πουρναροπούλου: «Τὸ περὶ "εὐλογιασμοῦ", ἔργον τοῦ Ἕλληνος ἱατροῦ τοῦ 19 αἰῶνος Ἰακώβου Πυλαρινοῦ», Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1952 σελ. 287—307.

Ἄλλ' ὁ μᾶλλον ἀξιοκατάκριτος εἶναι ὁ Ἕλληνας, ὁ τὸ ἄρθρον «Δαμαλισμός» γράψας εἰς τὸ νεοτύπων «Μέγα λεξικὸν τῆς ἰατρικῆς», ὅστις παρέδωκε ταῦτα πρὸς τοὺς Ἕλληνας χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τὴν Θεσσαλίδα : «ἡ τιμὴ ὅμως τῆς ἀποδείξεως τοῦ τοιούτου καὶ τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ ἀνήκει εἰς τὸν Jenner...» (1)

Περὶ σπερματοζωαρίου ὁ Διευθυντὴς τοῦ «Ἡλίου» κ. Ι. Πασσᾶς εἰς τὸ βιβλίον του «Μετὰ τὴν θύελλαν, Ἀθήναι 1945, σ. 210 σημ. 3, γράφει : «Ἡ νεωτέρα ἐπιστὴμη μόλις πρὸ ὀλίγων δεκάδων ἐτῶν ἀνεκάλυψεν αὐτό... καὶ τὸν τρόπον δυνάμει τοῦ ὁποῦν γονιμοποιεῖ ἡ γυνὴ» (εἰς τοῦτο σφάλλεται διότι τὸ σπερματοζωάριον ἐγένετο γνωστὸν ὑπὸ τοῦ van Han τῷ 1677 καὶ ἐκαλλιέργησεν αὐτὸ περαιτέρω ὁ συμπατριώτης του Ὀλλανδὸς Swammerdam (1630—1680). «Καὶ ὅμως ὁ Πλάτων εἰς τὸν Τίμαιον (κεφ. XLIV.c.p.) σαφῶς ἔχει καθορίσει τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ» ἀλλὰ μήπως δὲν συνέβη τὸ ἴδιον ἐσχάτως, ὅπως τότε διὰ τὸν Κωτάνωφ, μὲ τὴν «νόσον τῶν γάτων», ἣν ἀνεκάλυψεν ἀπὸ τοῦ 1935 ὁ καθηγητὴς Πετσετάκης καὶ ἐγνωστοποίησεν αὐτὴν διὰ τοῦ τύπου, τὸ δὲ 1951 μετὰ 17 ἔτη παρουσιάζουσιν ὡς ἰδίαν αὐτῶν ἀνακάλυψιν οἱ Γάλλοι καθηγηταὶ Debré καὶ Mollaret ; (βλ. Βῆμα, 17-9-52).

Δύο μακαρῖται φυσιοδίφαι Ἕλληνες ἐπίσης ἀρχομένου τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐποίησαντο δύο σπουδαιοτάτας ἀνακαλύψεις. ὁ Λ. Κωτάνωφ, καθηγητὴς τῆς μικροβιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἐκαλλιέργησε τὸ σπερματοζωάριον κονίκλου εἰς λεύκωμα ὡοῦ, ὅπερ εἰς 40 ἡμέρας ὑπέστη πᾶσαν τὴν διαμόρφωσιν μέχρι τοῦ διαχωρισμοῦ εἰς δύο ἰσομεγέθη σχεδὸν μέρη, τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρᾶν, καὶ ἤχθη εἰς τὸ συμπέραςμα, ὅτι ἡ ὠοθήκη τῆς γυναικὸς εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύει, εἰμὴ ὡς κοίτασμα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σπερματοζωαρίου, καὶ ὅτι εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ καὶ ἐξίτησε μετ' ἐπίσημον ἐνώπιον τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἀνακοίνωσιν τῶν πειραμάτων καὶ παρασκευασμάτων αὐτοῦ τὴν συνδρομὴν τοῦ κράτους πρὸς ἐξακολούθησιν αὐτῶν. Ἄλλ' οὐ μόνον δὲν εἴση κοῦσθη, ἀλλ' ἐχαρκτηρίσθη ὡς παράφρων (2). Τῷ 1910 Γάλλος τις ὀνομαζόμενος Carcé, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, παρουσίασε τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην ὡς ἰδίαν. Ὁ δὲ Πρίντζης παρουσίασεν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ τῷ 1916, ὡς νομίζω, τὰς ἐργασίας πρὸς κατασκευὴν μηχανήματος διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ μετεωρολογικοῦ ἠλεκτρισμοῦ (3).

Πλεῖστα νέα πομπωδῶς διαφημισθέντα ἀπέδειξεν ὡς παλαιὰς ἱπποκρατικὰς θεωρίας τε καὶ ἐμπειρίας ὁ ἀρχαιομαθὴς Ἀσκληπιάδης Κων. Λαμέρας ἐν τῇ εἰρημένῃ πραγματείᾳ Περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος ἠσχολήθημεν ἐν ἐκτάσει ἐν τοῖς δυοῖς τόμοις τοῦ ἔργου ἡμῶν : «Ἱστορικὴ βιβλιογραφία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τὰ φυτικὰ καὶ αἰ συναφεῖς ἐν Ἑλλάδι ἐπιστῆμαι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ παρόντος ἡτοιβοτανική, γεωργία, γεωπονία, φαρμακολογία, ἰατρικὴ, διαιτητικὴ, ἀλχημεία, ἐρμητικὴ, μαγεία, μαντεία, ἀστρολογία, ἀρωματικὴ. Ἀθήναι : 1938 - 1941, 8ον, εἰς τὰς 1408 σελίδας ἀναγράφονται καὶ ἐν πολλοῖς ἀναλύονται καὶ κρίνονται τὰ ἔργα 20.000 σχεδὸν συγγραφέων. Τὰ προλεγόμενα καὶ αἱ σημειώσεις εἶναι τὸ 1/3 τοῦ ὅλου καὶ ἀναφέρονται πάντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἑλλάδι. Πρόκειται νὰ ἐκδοθῇ καὶ ὁ Γ' τόμος ἐκ 500 σελιδῶν, τὰ εἰδολογικὰ εὔρητήρια περιέχουν.

Ἐν πάσῃ ἐπιστῆμῃ τὸ προέχον εἶναι ἡ μέθοδος, ἡ δὲ ἀρχαιότης διακρί-

(1) Τόμ. Α', Ἀθήναι (ἄνευ χρονολ.) σ. 664.

(2) Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ σπερματοζωαρίῳ, Ἀθήναι 1907 καὶ Α. Τσακαλώτου, Ἐπὶ τῆς τεχνητῆς γονιμοποιήσεως, Ἀθήναι 1907.

(3) Τὸ τοιοῦτον ἔδεται ὅτι ἀνεκάλυψαν ἤδη οἱ πολυμήχανοι Γερμανοί. Τὸ πάλαι ὑπῆρχον μὲν δεινοὶ λογοκλόποι οὓς ἀναφέρει ὁ Ἀθηναῖος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοιοῦτοι νοσοφισταὶ παραπέμποντες ἑαυτοὺς εἰς ὑποπτον ἀθανασίαν (ΙΕ' 67 καὶ ε.).

νεται κυρίως διὰ τὸ μεθοδικὸν πνεῦμα ἐν τῇ ἰατρικῇ⁽¹⁾. Ὁ Ἴπποκράτης ἔγραφεν : «ἰατρικὴ πάντα πάσαι ὑπάρχει καὶ ἀρχὴ καὶ ὁδὸς (=μέθοδος) εὐρημένη, καθ' ἣν καὶ τὰ εὐρημένα πολλά τε καὶ καλῶς ἔχοντα εὐρηται ἐν χρόνῳ πολλῷ καὶ τὰ λοιπὰ εὐρεθῆσεται, ἣν τις ἱκανὸς εἶναι καὶ τὰ εὐρημένα εἰδὼς ἐκ τουτέων ὁρμώμενος ζητέη» (Περὶ ἀρχαίας ἰατρικῆς 1,2). Δύο εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι ἀποδεικτικαὶ μέθοδοι, ἃς εἰσήγαγον οἱ διαπρεπέστεροι τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης «ὁ δὸς ἀπὸ τῶν πραγμάτων» καὶ «ὁ δὸς ἐπὶ τὰ πράγματα». Ἡ μὲν πρώτη καλουμένη ἀναλυτικὴ ὁρμᾶται ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πληθύος καὶ ἐκ τῶν μερικῶν ἀνατρέχει εἰς τὰς ἀρχάς, τὴν ἐνότητα καὶ τὸ γενικόν, ἡ δὲ συνθετικὴ ἐκ τῶν ἀρχῶν, τῆς ἐνότητος καὶ τοῦ γενικοῦ κατέρχεται πρὸς τὰ ἀποτελέσματα, τὴν πληθὺν καὶ τὸ μερικόν⁽¹⁾. Οἱ ἀρχαῖοι ἔχοντες πνεῦμα συγκεντρωτικόν, πεπρωκισμένοι δὲ δι' ἐκτάκτου μεγαλοφυΐας ἐχρήσαντο τῇ συνθετικῇ μεθόδῳ συλλαμβάνοντες ἀμέσως τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν καὶ βάσιν ἐκάστου ὑποκειμένου, ἥτοι εἰσέδουν ἀπ' εὐθείας εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, εἰς τὸ γενικόν, κατερχόμενοι δὲ ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις, ἥτοι πρὸς τὴν πληθὺν καὶ τὸ μερικόν, ἠδύνατο ἐνταῦθα νὰ συντάμωσι τὴν ὁδὸν ἥτοι νὰ περιορισθῶσι μόνον εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, τὰ δὲ εὐκόλως ἐννοούμενα ἄφηνον εἰς τὴν ἐκάστου κρίσιν. Διὰ τοιαύτης μεθόδου κατώρθωσεν ὁ Ἴπποκράτης νὰ περιλάβῃ τὸ σύνολον τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, σχετικῶς ἐλαχίστοις κατὰ τὴν ἔκτασιν, καὶ νὰ θέσῃ τὰς βάσεις αὐτῆς ἐδραίας, ἰσχυρούσας μέχρι σήμερον. Τοιοῦτοτρόπως ἔχων ὁ ἐπιστήμων ὑπ' ὄψιν τὸ ὅλον δύναται νὰ κρίνῃ ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρους καὶ τῶν λεπτομερειῶν ἀσφαλέστερον καὶ νὰ ἐξάγῃ συμπεράσματα θετικώτερα.

Παρίστανται πρὸ αὐτοῦ ἡ ἐπιστήμη ὡς τι καλλιτεχνικὸν ἀριστούργημα, ἐξ οὗ δύναται μὲν οἶονε δι' ἑνὸς βλέμματος νὰ συλλάβῃ τις τὸ πᾶν, νὰ διακρίνῃ καὶ τὰ μέρη τὰ μὴ ἀρμονικῶς ἔχοντα ἢ τὰ δεόμενα συμπληρώσεως, ἐντεῦθεν πᾶσα πρόοδος καὶ ἀνάπτυξις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Οἱ νεώτεροι ἐπιστήμονες κληρονομήσαντες ἀμφοτέρας τὰς μεθόδους παρὰ τῶν ἀρχαίων, προσεκολλήθησαν τῇ ἀναλυτικῇ ὡς εὐκολωτέρα, ἥτοι ὁρμῶνται ἀπὸ τῆς πληθύος τῶν μερικῶν καὶ ἐντεῦθεν ἡ πολυλογία ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν, ἡ δυσδιεξήγητος ἔκτασις, καὶ ἔπειτα αἱ περιαδόμεναι εἰδικότητες, καθ' ἃς ἕκαστος ἰλιγγιῶν πρὸς τὸ ἀσύληπτον μέγεθος τοῦ δένδρου τῆς ἐπιστήμης, μόλις κατορθοῖ πού νὰ προσεγγίσῃ καὶ δραξάμενος κλάδου τινὸς φυτοζωεῖ ἐκεῖ, χωρὶς νὰ φθάσῃ ποτὲ νὰ ἐγείρῃ τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὸ ὅλον καλλίπρεμον δένδρον.

1. Ἀνήγαγον εἰς περιωπὴν τὴν μέθοδον οἱ μεθοδικοί, οἵτινες καὶ σχολὴν ἱδρυσαν, τὴν μεθοδικὴν (βλ. Das medizinische System der Methodiker κτλ. von Theod. Meyer—Steinieg, Jena 1916 ἐν τοῖς Jenaer medizin—historische Beiträge, Heft. 7—8). Γ. Κ. Πουρναροπούλου, Κριτικὴ τῶν ἰατρικῶν θεωριῶν καὶ συστημάτων, «Ἀσκληπιός» 1934, σελ. 828 κλπ. Α. Σαμοθράκη, «Αἱ ἰατρικαὶ σχολαὶ τῆς ἀρχαιότητος, Δογματικὴ, Μεθοδική, Ἐμπειρικὴ καὶ Ἐκλεκτικὴ ἢ Ἐπισυνθετικὴ» (Ἑλλην. Ἰατρικὴ IB', 1938, σ. 104 ἐν ἐπιφυλλίδι). Πρὸ παντός ἀριστα πραγματεύεται ὁ ἐκλεκτὸς ἐν Κ)πόλει ἰατρός Α. Χρησιδης, «Περὶ ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νέᾳ ἰατρικῇ» (ὁ Ἑλλ. φιλόλογ. Σύλλογος Κ)πόλεως, Τόμ. ΚΔ', 1895, σ. 90 ἔ.).

